

оточуючому просторі, слабка комунікація та 13% здобувачів, які мають труднощі із уявним майбутнім, його образами.

Труднощі соціальних контактів можуть бути пов'язані із ускладненою соціалізацією внаслідок пандемії грипу, онлайн форматом навчання і спілкування, умовами війни, проблемами розвитку та несформованості комунікативних навичок, через брак безпосередніх контактів, що позначилося на рівні комунікативної компетенції. Стосовно теми комунікації, цікавими є результати дослідження компанії Gradus Reseach Company [3], згідно яких, щоб впоратися з нервозністю і стресом використовують 39 % осіб «сидіння» в Інтернеті, 34 % – перегляд ТБ, серіалів, 32 % – спілкування з друзями, сім'єю.

Разом з тим, на високому рівні розвинені у 26% студентів пізнавальна, мислительна стратегія, що свідчить про переважання раціонального каналу у виборі шляхів вирішення труднощів. Зокрема, 22% студентів демонструють високі показники далекоглядності та уяви перспективного майбутнього.

Отже, діагностики рівнів ментального здоров'я спрямована створення програм розвитку життєстійкості та формування адаптаційних навичок [2].

Джерела та література

1. Зеленська О. Ментальне здоров'я – один із найбільших глобальних викликів майбутнього. URL: <https://www.president.gov.ua/news/olena-zelenskamentalne-zdorovya-odin-iz-najbilshih-globalni-85665> (дата звернення: 20.09.2023).

2. Періг І.М., Кавецький В.Є., Козак О.В. Програма комплексного дослідження ментального здоров'я сучасної молоді в умовах війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. 2026. Т. 37 (76). №1. С.181-186.

3. Третя хвиля дослідження Gradus Research (ментальне здоров'я). URL: <https://bbu.org.ua/tretya-hvilya-doslidzhennya-gradus-research-mentalne-zdorov-ya/> (дата звернення: 10.01.2025).

УДК 341.231.14:355.01

Потіха О., канд. істор. наук, доц.; Чоп Т., асист.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ЗАХОДИ ДЕРЖАВИ ТА МІЖНАРОДНОЇ СПІЛЬНОТИ ЩОДО ЗАХИСТУ І РЕПАТРІАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ У ВОЄННИЙ ЧАС

Анотація. Проаналізовано комплекс заходів, що вживаються Україною та міжнародним співтовариством для захисту прав українських дітей і забезпечення їхньої репатріації, а також оцінка ефективності існуючих правових і дипломатичних механізмів щодо захисту прав цивільного населення, зокрема дітей, під час війни.

Ключові слова: депортація дітей, репатріація, збройний конфлікт, міжнародне гуманітарне право, Міжнародний кримінальний суд, права дитини, Україна, воєнні злочини.

Potikha O., Ph.D. (Hist.), Assoc. Prof.; Chop T., Asst.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

DIGITAL LIBRARIES AS A TOOL FOR ACCESS TO KNOWLEDGE IN WARTIME CONDITIONS

Abstract. The article analyzes a complex of measures undertaken by Ukraine and the international community to protect the rights of Ukrainian children and ensure their repatriation. It also evaluates the effectiveness of existing legal and diplomatic mechanisms aimed at safeguarding the rights of the civilian population, particularly children, during wartime.

Keywords: Deportation of children, repatriation, armed conflict, international humanitarian law, International Criminal Court, children's rights, Ukraine, war crimes.

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України, розпочате 24 лютого 2022 року, спричинило безпрецедентну гуманітарну катастрофу, однією з найбільш болючих складових якої стала масова депортація та примусове переміщення українських дітей. За даними українських та міжнародних правозахисних організацій, сотні тисяч неповнолітніх виявилися відірваними від родин, поміщеними в російські установи або переданими на усиновлення громадянам Росії – без будь-якої згоди законних представників і в порушення норм міжнародного гуманітарного права [2].

Масштаб та систематичний характер цих злочинів призвів до того, що 17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт Президента Росії Володимира Путіна та Уповноваженого з прав дітей Марії Львової-Белової – що стало першим у новітній історії випадком, коли чинний глава держави постав перед обвинуваченнями у злочинах проти дітей [5]. Цей крок ознаменував новий рівень міжнародного реагування на злочини проти українських дітей і поставив питання репатріації в центр уваги світової спільноти.

Проблема захисту та повернення дітей є надзвичайно актуальною не лише з гуманітарних, а й із правових та суспільно-політичних міркувань. Дослідження сукупності заходів, що вживаються державою та міжнародними партнерами, дозволяє виявити системні прогалини й окреслити напрями подальшого вдосконалення механізмів захисту прав дитини в умовах збройного конфлікту. Метою публікації є комплексний аналіз заходів, що вживаються Україною та міжнародним співтовариством для захисту прав українських дітей і забезпечення їхньої репатріації, а також оцінка ефективності існуючих правових і дипломатичних механізмів.

Щодо правової бази захисту дітей в умовах збройного конфлікту, то міжнародне гуманітарне право містить розгалужену систему норм, спрямованих на захист дітей під час збройних конфліктів. Ключовими документами є Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, Конвенція ООН про права дитини 1989 року, а також Римський статут Міжнародного кримінального суду. Стаття 49 IV Женевської конвенції прямо забороняє примусові переміщення та депортації цивільного населення з окупованих територій [1].

Конвенція ООН про права дитини у статтях 7–8 закріплює право дитини на збереження своєї ідентичності, включаючи громадянство, ім'я та сімейні зв'язки. Стаття 11 зобов'язує держави вживати заходів для боротьби з незаконним переміщенням дітей за кордон. Окультурення та зміна ідентичності примусово переміщених дітей, яка систематично здійснюється на окупованих Росією територіях, є грубим порушенням цих положень.

Особливої уваги заслуговує Гаазька конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року, яка створює механізм негайного повернення дитини до країни її постійного проживання. Однак Росія фактично ігнорує ці зобов'язання, що унеможливорює застосування стандартних конвенційних механізмів. У зв'язку з цим Україна змушена шукати альтернативні шляхи – через дипломатичні канали, міжнародні організації та тиск з боку третіх держав [1].

На національному рівні Верховна Рада України прийняла низку законодавчих актів, спрямованих на захист прав депортованих дітей. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» було суттєво доповнено нормами, що стосуються неповнолітніх. Указами Президента України визначено порядок формування реєстрів депортованих дітей та встановлено механізми міжвідомчої координації у справах репатріації.

На сьогоднішній день наявні державні механізми захисту та репатріації. Українська держава сформувала комплексну інституційну структуру для координації діяльності з репатріації дітей. Центральне місце у цій системі посідає Офіс Президента України, де діє спеціальний підрозділ, що займається питаннями пошуку та повернення депортованих неповнолітніх. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює моніторинг дотримання прав дітей та взаємодіє з міжнародними партнерами. У 2023 році була заснована Президентом України ініціатива Bring Kids Back UA, мета якої повернути додому всіх викрадених Росією українських дітей [7].

У 2022 році в Україні було створено Національний інформаційний центр з питань управління справами полонених та депортованих осіб, до функцій якого входять збирання даних про зниклих дітей, налагодження зв'язку з їхніми родинами та координація зусиль з пошуку. Водночас функціонує Міжвідомча робоча група з питань репатріації дітей, до складу якої входять представники Міністерства соціальної політики, Міністерства закордонних справ, Служби безпеки України та Офісу Генерального прокурора.

Важливим інструментом є платформа «Діти війни», створена за ініціативою Офісу Президента. Ця база даних акумулює відомості про депортованих та переміщених дітей, дозволяє родинам подавати заявки на розшук та відстежувати статус пошукових заходів. Станом на 20 квітня 2026 року в реєстрі налічувалося понад 20570 дітей, яких вдалося ідентифікувати як депортованих, хоча реальна цифра значно більша [3].

Окрема увага приділяється правовому супроводу репатріації: у складі Офісу Генерального прокурора України діє підрозділ, що документує злочини, пов'язані з депортацією дітей, з метою формування доказової бази для майбутніх судових переслідувань. До цього моменту задокументовано сотні конкретних випадків, що підпадають під ознаки воєнних злочинів та злочинів проти людяності [4].

Ключову роль у протидії депортації українських дітей відіграють міжнародні організації та іноземні держави. Міжнародна спільнота діє в кількох взаємопов'язаних напрямках: документування злочинів, правовий та дипломатичний тиск, гуманітарна допомога та безпосередня участь у репатріаційних операціях. Міжнародний кримінальний суд, виходячи зі зібраних доказів систематичного характеру депортації, у березні 2023 року ухвалив рішення про видачу ордерів на арешт за злочин незаконної депортації дітей – що стало безпрецедентним кроком у контексті захисту прав дитини під час збройного конфлікту [5]. Ці ордери мають не лише символічне значення: вони створюють юридичні перепони для міжнародних поїздок обвинувачених і посилюють тиск на Росію.

Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) регулярно готує доповіді, що фіксують порушення прав дітей на окупованих територіях. ЮНІСЕФ надає технічну та фінансову підтримку українським інституціям, а також ведеться робота з дітьми, що зазнали психологічної травми внаслідок переміщення. Міжнародний комітет Червоного Хреста намагається підтримувати гуманітарні зв'язки та сприяти обміну інформацією про місцезнаходження дітей, хоча доступ до окупованих територій вкрай обмежений [1].

Механізми фактичного повернення дітей включають дипломатичні переговори через треті держави (зокрема, Катар виступав посередником у кількох успішних операціях з повернення), гуманітарні коридори, а також точкові операції за участю спецслужб. Аналогічну посередницьку роль намагаються відігравати й деякі інші нейтральні держави – Туреччина, ОАЕ, Швейцарія. На рівні держав вагому роль відіграє Канада, яка підтримала резолюцію Ради ООН з прав людини щодо депортації дітей та надає фінансування для відповідних програм. США включили питання репатріації українських дітей до порядку денного двосторонніх переговорів, а американські неурядові організації, зокрема KidsRights та інші, здійснюють незалежний моніторинг і лобіювання. Держави – члени ЄС координують позиції в рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики і запровадили персональні санкції проти осіб, причетних до депортацій.

У межах Ради Безпеки ООН можливості міжнародного тиску обмежені через право вето Росії. Однак Генеральна Асамблея ООН прийняла кілька резолюцій, що засуджують депортацію та вимагають повернення дітей, – не маючи обов'язкової юридичної сили, вони відіграють важливу роль у формуванні міжнародного консенсусу та ізоляції Росії [5].

Щодо проблем та перспектив вдосконалення механізмів повернення українських дітей, незважаючи на значні зусилля, система захисту та репатріації стикається з низкою серйозних проблем. Першою і найбільш фундаментальною є відсутність у Росії будь-якої готовності до співпраці: російська сторона не визнає факту депортації, кваліфікуючи переміщення дітей як «евакуацію» та «захист», і відмовляється надавати інформацію про місцезнаходження неповнолітніх. Наступною проблемою є труднощі з ідентифікацією дітей. Значна частина

переміщених дітей отримала нові документи, нові імена та прізвища, були передані в прийомні родини або усиновлені. Встановлення їхньої справжньої особистості та правового статусу є вкрай складним завданням навіть при наявності доброї волі протилежної сторони.

Також існують практичні логістичні та правові труднощі у здійсненні самого процесу повернення: навіть коли дитину вдається ідентифікувати і встановити контакт, організація фізичного повернення потребує складних дипломатичних домовленостей, залучення нейтральних посередників і нерідко виплати неофіційних «викупів» – що є неприйнятним з правової точки зору, але де-факто практикується. Ще однією проблемою є реінтеграція повернених дітей. Діти, що провели тривалий час в умовах цілеспрямованої русифікації, зазнали глибокого психологічного впливу: їм нав'язувалася нова ідентичність, пропагувалися антиукраїнські наративи, а деякі з них фактично розглядали своє «нове» оточення як сім'ю. Реінтеграція таких дітей вимагає тривалої психологічної роботи та обережного поводження з їхньою ідентичністю.

Для вдосконалення існуючих механізмів необхідно, насамперед, зміцнювати міжнародно-правову базу, зокрема розробляти спеціальні протоколи щодо репатріації дітей в умовах збройного конфлікту. Необхідно також посилювати координацію між національними та міжнародними акторами, усуваючи дублювання зусиль і прогалини у взаємодії. Важливим напрямом є розвиток потенціалу психологічної та соціальної підтримки повернених дітей.

Проведений аналіз свідчить про те, що депортація та примусове переміщення українських дітей є одним із найтяжчих злочинів, скоєних Росією в ході війни, і водночас однією з найскладніших гуманітарних проблем, з якими зіткнулася Україна та міжнародна спільнота. Існуючі правові механізми – норми міжнародного гуманітарного права, Конвенція ООН про права дитини, юрисдикція МКС – забезпечують необхідну правову основу, однак їхня ефективність суттєво знижується через небажання Росії виконувати міжнародні зобов'язання. Україна сформувала розгалужену інституційну структуру для роботи з питань репатріації, однак реальний прогрес залишається обмеженим через протидію окупаційної сторони. Міжнародна спільнота, включаючи МКС, ООН, окремі держави та неурядові організації, здійснює значний дипломатичний і правовий тиск, але конкретні результати поки що є недостатніми з огляду на масштаб проблеми. Подальше вирішення проблеми репатріації потребує комплексного підходу: поєднання юридичного тиску та дипломатичних зусиль, активного використання посередницького потенціалу нейтральних держав, зміцнення системи обліку та ідентифікації депортованих дітей, а також розбудови інфраструктури реінтеграції. Захист прав дитини в умовах збройного конфлікту має залишатися пріоритетом як для України, так і для всього цивілізованого світу.

Джерела та література

1. Вплив збройного конфлікту та окупації на права дітей в Україні, 24 лютого 2022 року – 31 грудня 2024 року. Доповідь УВКПЛ. ООН, 2025. URL: <https://ukraine.ohchr.org/uk/The-impact-of-the-armed-conflict-and-occupation-on-childrens-rights-in-Ukraine-24-February-2022-31-December-2024> (дата звернення: 11.04.2026).
2. Грубі порушення прав дитини внаслідок збройної агресії проти України. Офіс Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/childrenofwar-2023/hrubi-porushennia-prav-dytyny-vnaslidok-zbroinoi-ahresii-protu-ukrainy-zahalnyi-ohliad> (дата звернення: 10.04.2026).
3. Державний портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/> (дата звернення: 20.04.2026)
4. Депортація українських дітей до росії: 22 підозри, справи вже в судах. Офіс Генерального прокурора України. Матеріали щодо документування депортації українських дітей. Київ, 2026. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/deportaciya-ukrayinskix-ditei-do-rosiyi-22-pidozri-spravi-vze-v-sudax> (дата звернення: 11.04.2025).
5. Міжнародний кримінальний суд. Ордер на арешт Путіна В.В. та Львової-Белової М.О. Гаага: МКС, 2023. Прес-реліз № ICC-CPI-20230317-PR1795. URL: <https://www.icc->

VI Міжнародна наукова конференція «ВОЄННІ КОНФЛІКТИ ТА ТЕХНОГЕННІ КАТАСТРОФИ: історичні та психологічні наслідки» (до 40-х роковин аварії на Чорнобильській АЕС)
cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and (дата звернення: 10.04.2026).

6. Про Звернення Верховної Ради України до парламентів та урядів іноземних держав, міжнародних організацій та їх міжпарламентських асамблей щодо засудження вчинених російською федерацією та республікою білорусь злочинів примусової депортації українських дітей 03 травня 2023 р. № 3099-IX. https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3099-20?utm_source=chatgpt.comText (дата звернення: 12.04.2026).

7. Bring Kids Back. URL: <https://www.bringkidsback.org.ua/uk>

УДК 159.9

Сеник К.; Чорна І., канд. психол. наук, доц.

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ ТРИВОЖНОСТІ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті проаналізовано наукові дослідження вітчизняних психологів щодо стану тривожності та особливостей його прояву у студентській молоді. Представлено результати дослідження психологічних особливостей прояву тривожності у студентській молоді.*

***Ключові слова:** тривожність, емоційне навантаження, психологічна стійкість, тривожні реакції.*

Senyk K.; Chorna I., Ph.D. (Psych.), Assoc. Prof.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF MANIFESTATIONS OF ANXIETY AMONG YOUTH STUDENTS IN CONDITIONS OF MARTIAL LAW

***Abstract.** The article analyzes scientific research by domestic psychologists on the state of anxiety and the features of its manifestation in student youth. The results of the study of the psychological features of the manifestation of anxiety in student youth are presented.*

***Keywords:** anxiety, emotional stress, psychological stability, anxiety reactions.*

Початок повномасштабної війни та поглиблення нестабільної ситуації в державі зумовили суттєві зміни у психічному здоров'ї населення. Тривожні стани у студентів в умовах воєнного стану мають специфічні психологічні особливості, безпосередньо пов'язані з високим рівнем невизначеності, постійною небезпекою та відчуттям втрат. Війна значно посилює психологічне та емоційне навантаження на молодь, провокуючи стійке почуття безпорадності, інтенсивну тривогу за майбутнє та хронічне занепокоєння щодо власної безпеки. Такі тривалі стани внутрішньої напруги без належної корекції можуть призвести до серйозних порушень психологічної адаптації та виснаження адаптаційних ресурсів особистості.

Проблема зростання тривожності серед молоді під впливом повномасштабної війни демонструє гостру зацікавленість наукової спільноти у вивченні психологічної стійкості цієї категорії осіб у кризових станах. Значна частина сучасних досліджень зосереджена на моніторингу рівнів ситуативної та особистісної тривоги серед студентів, які перебувають під постійним тиском воєнного конфлікту. Зокрема, ВООЗ та інші міжнародні організації відзначають, що збройна агресія сприяє різкому підвищенню показників тривожних станів у молодих людей, які вперше стикаються з екстремальними викликами. Основними факторами ризику, що провокують внутрішню напругу, виступають безпосередня загроза насильства, втрата соціальних зв'язків та хронічна невпевненість у майбутньому. Завдяки цим напрацюванням велика увага приділяється створенню спеціалізованих програм, спрямованих